

# Întoarcerea sferelor de influență: eurasianismul ca proiect revizionist și reconfigurarea securității europene\*

## [The Return of Spheres of Influences: Eurasianism as a Revisionist Project and the Reconfiguration of European Security]

Roberta Alma ANASTASE

**Abstract:** *This article examines the ideological foundations of Russian foreign policy and their structural consequences for the European security architecture. Starting from the premise that the return of spheres of influence in contemporary international practice should not be understood merely as a geopolitical improvisation or a reaction to NATO enlargement, the article argues that Eurasianism – reinterpreted and progressively institutionalized as state doctrine under Vladimir Putin - represents a coherent revisionist project with measurable effects on the post-Cold War European order.*

*The analysis combines two complementary theoretical frameworks: Regional Security Complex Theory, developed by Barry Buzan and Ole Wæver, and National Role Conceptions Theory, associated with Kalevi J. Holsti. The first framework enables the analysis of interconnected security dynamics in the Extended Black Sea Region, where chains of reciprocal securitizations have transformed a space with cooperative potential into a terrain of strategic confrontation. The second explains the internal mechanism through which Eurasianism became operational in Russian foreign policy: a profound reconfiguration of Russia's national role conception, from partner in the cooperative post-Cold War security architecture to revisionist challenger proposing an alternative international order.*

*The article traces the trajectory of Eurasianism from its interwar philosophical origins to its gradual institutionalization in official Russian strategic documents and analyzes the instruments through which this project materialized in the post-Soviet space: frozen conflicts, energy dependencies, and sharp power. The Extended Black Sea Region is examined as the primary laboratory of this process.*

*The article concludes that the return of spheres of influence is no longer an analytical hypothesis, but an observable political reality and that the rapid reconfiguration of European security after 2022 demonstrates both the resilience of the European security order and the costs of delayed responses to revisionist challenges.*

**Keywords:** *Eurasianism, revisionism, Regional Security Complex, National Role Conceptions, European security, Extended Black Sea Region*

### Introducere

Arhitectura de securitate europeană, construită după sfârșitul

Războiului Rece, a fost fundamentată pe principiile cooperării, extinderii instituționale și consolidării unui sistem bazat pe reguli, în cadrul căruia Uniunea Europeană și NATO au acționat ca principali vectori de stabilitate. Integrarea progresivă a statelor din Europa Centrală și de Est, precum și dezvoltarea unor mecanisme de vecinătate destinate spațiului post-sovietic au fost gândite ca etape ale unui proces mai amplu de transformare a Europei într-un spațiu al păcii și stabilității, în care competiția și confruntarea urmau să fie înlocuite de valori comune, convergență normativă și cooperare economică.

Această ordine, deși aparent acceptată, nu a fost niciodată deplin interiorizată de Moscova. Privind retrospectiv, ceea ce părea a fi o tranziție spre o relație de cooperare între Federația Rusă și Occident s-a dovedit a fi o perioadă de recalibrare strategică, în care Federația Rusă a urmărit stabilizarea economică ca premisă pentru atingerea obiectivului său fundamental: revenirea la statutul de mare putere.

Intervenția militară în Georgia din 2008, prefațată de discursul lui Vladimir Putin de la Conferința de Securitate de la München din 2007, a marcat o schimbare semnificativă în evoluția arhitecturii de securitate europene. În această logică a confruntării și a sferelor de influență, au urmat anexarea ilegală a Crimeei și agresiunea militară din estul Ucrainei în 2014. Această dinamică a atins un punct critic în 2022 odată cu agresiunea militară nejustificată a Federației

Ruse împotriva Ucrainei, care a evidențiat limitele modelului de securitate prin cooperare și a reconfirmat centralitatea geopoliticii în relațiile internaționale contemporane.

În acest context, analiza comportamentului strategic al Federației Ruse nu poate fi redusă exclusiv la explicații de tip realist, centrate pe distribuția puterii și pe interesele de securitate. Din ce în ce mai mult, literatura de specialitate subliniază rolul ideologiei în configurarea politicii externe ruse, evidențiind faptul că acțiunile Moscovei sunt susținute de o viziune consolidată asupra ordinii internaționale. În mod particular, eurasianismul (recuperat și reinterpretat în principal de Aleksandr Dughin și integrat treptat în doctrina oficială a politicii externe ruse) oferă cadrul ideologic care legitimează și structurează aspirațiile revizioniste ale Federației Ruse și conferă acestora o coerență strategică.

Ipoteza centrală susține că eurasianismul nu reprezintă doar o construcție teoretică sau o expresie marginală a gândirii geopolitice ruse, ci el a fost progresiv integrat într-un cadru ideologic care informează politica externă a Federației Ruse cu consecințe structurale asupra securității europene. Întoarcerea sferelor de influență în practica politicii externe ruse nu este o anomalie sau o reacție improvizată, ci expresia unei viziuni asumate care se materializează printr-un set coerent de instrumente politice, economice și militare, orientate spre reconfigurarea spațiului dintre Rusia și Occident, contestând astfel

fundamentele arhitecturii de securitate europene.

Spațiul post-sovietic și, în particular, Regiunea Extinsă a Mării Negre reprezintă, în acest context, laboratorul în care proiectul revizionist eurasiatic a fost testat și aplicat în modul cel mai coerent. Pe acest teren, în competiția dintre proiectul de integrare euroatlantic și cel eurasiatic, Federația Rusă a acționat prin instrumentalizarea conflictelor înghețate, prin dependențele energetice, prin presiunea exercitată asupra statelor aflate la granița dintre cele două lumi și prin intervenția militară directă atunci când instrumentele mai subtile s-au dovedit insuficiente. Înțelegerea dinamicilor din acest spațiu este, prin urmare, esențială pentru orice analiză a reconfigurărilor de securitate la nivelul întregului continent.

Articolul este structurat în trei secțiuni principale. Prima secțiune urmărește traiectoria eurasianismului de la construcție filozofică la doctrină de stat, utilizând Teoria Concepțiilor Rolului Național<sup>1</sup> ca instrument analitic. Această abordare permite surprinderea modului în care Federația Rusă și-a reconfigurat treptat identitatea și obiectivele de politică externă, abandonând rolul de partener în arhitectura de securitate prin cooperare în favoarea celui de lider al unui centru civilizațional alternativ. A doua secțiune analizează principalele instrumente prin care acest proiect s-a materializat în spațiul post-sovietic: conflicte înghețate, dependențe energetice și „sharp power”<sup>2</sup>.

Teoria Complexului Regional de Securitate<sup>3</sup> este utilizată pentru a explica modul în care securizările în-lănțuite au transformat Regiunea Extinsă a Mării Negre dintr-un spațiu al cooperării într-un teren al confruntării strategice. Ultima secțiune evaluează consecințele acestor dinamici asupra arhitecturii de securitate europene și analizează implicațiile pentru evoluția viitoare a ordinii de securitate europene.

### **Eurasianismul: de la construcție filozofică la doctrină de stat**

Eurasianismul își are originile în reflecțiile emigrației ruse interbelice, care a încercat să elaboreze o viziune asupra identității Rusiei, respingând deopotrivă pan-turcismul, perceput ca amenințare, și bolșevismul, interpretat ca rezultat al europenizării forțate a țării. În forma sa clasică, această orientare definea Rusia ca o entitate civilizațională distinctă, situată la intersecția dintre Europa și Asia, dar ireductibilă la oricare dintre aceste spații. Eurasianiștii susțineau că specificul istoric, cultural și geopolitic al Rusiei justifică un model propriu de organizare politică și o traiectorie diferită de cea occidentală.

După încheierea Războiului Rece, aceste idei au fost readuse în discursul public pe fondul crizei de identitate strategică a Federației Ruse. Rearticularea eurasianismului este asociată în mod particular cu lucrările lui Aleksandr Dughin, al cărui neo-eurasianism propune o sinteză între tradiția interbelică, geopolitica cla-

sică și un conservatorism radical anti-occidental. În lucrările sale, Dughin construiește o viziune în care Rusia este prezentată ca o „civilizație aparte”, slavo-ortodoxă, chemată să respingă modelul occidental și să asume o confruntare deschisă cu hegemonia atlantică. Lumea multipolară pe care o propune nu e o simplă redistribuire a puterii între state, ci o ordine alternativă organizată în jurul unor centre civilizaționale distincte, dintre care Eurasia, condusă de Rusia, reprezintă principala forță de contrabalansare a Occidentului<sup>4</sup>.

Deși influența directă a lui Alexandr Dughin asupra deciziei politice trebuie tratată cu prudență, există indicii consistente că anumite elemente ale acestei gândiri au pătruns progresiv în discursul public și strategic al Federației Ruse. Conceptul de „lume rusă” (Russkiy mir), accentul pus pe protejarea comunităților rusofone din afara granițelor și respingerea extinderii instituțiilor euroatlantice în spațiul post-sovietic reflectă o logică apropiată de cea promovată de eurasianism.

Această evoluție nu a fost bruscă, ci a urmat un traseu gradual, corelat cu consolidarea internă a regimului și cu recalibrarea obiectivelor de politică externă. Din perspectiva Teoriei Concepțiilor Rolului Național, această traiectorie poate fi interpretată ca o succesiune de reconfigurări ale rolului asumat de Federația Rusă în sistemul internațional. Așa cum arată Kalevi J. Holsti, rolurile naționale reflectă modul în care elitele politice definesc identitatea și misiu-

nea statului în raport cu mediul extern<sup>5</sup>.

În anii 1990 și în primul mandat al lui Vladimir Putin, rolul asumat de Federația Rusă, cel puțin la nivel declarativ, era acela de partener pragmatic în cadrul unei arhitecturi de securitate fundamentată pe cooperare. Consolidarea economică bazată pe exportul de hidrocarburi și întărirea controlului politic intern au creat, însă, premisele unei schimbări de direcție. Discursul lui Vladimir Putin de la Conferința de Securitate de la München din 2007 marchează momentul în care această recalibrare devine explicită. Președintele rus califică extinderea NATO ca o amenințare directă la adresa Federației Ruse, propune o nouă ordine mondială multipolară organizată în jurul centrelor de putere economică și politică, anunță re poziționarea Rusiei ca actor global independent, cu drept la o politică externă suverană și la "privilegiul" de a-și defini propriile interese<sup>6</sup>.

Această schimbare de rol nu rămâne la nivel retoric. Ea se instituționalizează treptat în documentele strategice ale Kremlinului, unde ideile eurasianiste devin din ce în ce mai vizibile. În "Strategia de Securitate Națională" din 2009, este calificată ca inacceptabilă extinderea infrastructurii militare a NATO până la granițele Federației Ruse, aceasta revendicându-și un drept suveran asupra spațiului din „vecinătatea apropiată” unde are „interese privilegiate”, o formulare care reia direct teza eurasianistă a dreptului Rusiei la o sferă de influență legitimă<sup>7</sup>. Ace-

eași logică o regăsim continuată în „Conceptul de politică externă al Federației Ruse” din 2013 care introduce explicit ideea unui sistem internațional policentric organizat în jurul unor centre civilizaționale, plasează înființarea Uniunii Economice Euroasiatice ca prioritate strategică de prim rang și definește „identitatea civilizațională” ca element central al politicii externe<sup>8</sup>.

Proiectul eurasiatic este construit pe trei idei fundamentale: respingerea modelului occidental în favoarea unei civilizații eurasiatice distincte, revendicarea controlului asupra „vecinătății apropiate” și asumarea multipolarității ca obiectiv strategic de reconfigurare a ordinii internaționale.

Prima este cea a civilizației eurasiatice ca alternativă la modelul occidental. Federația Rusă nu aspiră să devină o democrație liberală de tip occidental, ci propune un model propriu, conceptualizat drept „democrație suverană” de către ideologul de la Kremlin, Vladislav Surkov. Modelul rusesc păstrează forma democratică, dar o golește de conținutul liberal, pe care îl înlocuiește cu logica solidarității naționale, a autorității statale și a suveranității înțelese ca independență față de orice condiționalitate externă<sup>9</sup>. Această construcție ideologică îndeplinește o dublă funcție: legitimează regimul autoritar în interior și furnizează un cadru de respingere a criticilor occidentale în exterior.

A doua idee centrală este aceea a „vecinătății apropiate” ca spațiu vital al Rusiei, în care aceasta deține „interese privilegiate” și unde celelalte puteri nu au legitimitate să se implice. Această revendicare, prezentă explicit

în discursul lui Dimitri Medvedev din 2008<sup>10</sup> și reluată sistematic de Putin, are rădăcini directe în doctrina eurasianistă. Spațiul post-sovietic este văzut nu ca o colecție de state suverane cu dreptul de a-și alege liber alianțele, ci ca o extensie firească a „lumii ruse”, elementele unificatoare fiind limba, cultura, ortodoxia și istoria comună. „Compatrioții ruși” devine, în acest cadru, nu doar un concept juridic, ci un instrument ideologic și politic care legitimează intervențiile Moscovei în treburile interne ale statelor vecine<sup>11</sup>.

A treia idee este aceea a ordinii mondiale multipolare ca obiectiv strategic. Rusia nu urmărește doar să-și preserve sfera de influență regională, ci să contribuie la reconfigurarea arhitecturii globale de putere, contestând hegemonia occidentală și construind coaliții cu alte state și centre de putere care resping modelul liberal de ordine internațională. Această ambiție globală transformă eurasianismul dintr-o doctrină de politică regională într-un proiect de anvergură sistemică, cu implicații directe pentru stabilitatea arhitecturii de securitate europene, pentru că orice reconfigurare a ordinii globale începe, în logica eurasianistă, cu eliminarea influenței occidentale din spațiul post-sovietic

Privite în ansamblu, aceste elemente indică o transformare profundă a concepției de rol național a Federației Ruse: de la un actor care căuta integrarea în ordinea post-Război Rece la un actor revizionist care contestă fundamentele acesteia și propune o alternativă. Eurasianismul funcționează, în acest sens, ca un catalizator

ideologic al acestei transformări, oferind cadrul conceptual care structurează atât obiectivele, cât și acțiunile politicii externe ruse.

### **Instrumentele revizionismului eurasiatic și dinamica Regiunii Extinse a Mării Negre**

Proiectul eurasiatic nu a rămas la nivel doctrinar, ci s-a tradus într-un set coerent de instrumente politice, economice și militare, aplicate sistematic în spațiul post-sovietic și, în particular, în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Astfel, Regiunea Extinsă a Mării Negre s-a conturat treptat ca un complex regional de securitate în care competiția dintre ordinea euroatlantică și proiectul revizionist rus a atins cea mai mare intensitate.

Forța acestor instrumente nu rezidă în utilizarea lor separată, ci în modul în care sunt combinate și coordonate strategic. Conflictele înghețate creează pretextul prezenței militare și blochează integrarea euroatlantică, politica energetică generează dependențe care limitează autonomia decizională a statelor, iar influența informațională de tip „sharp power”<sup>12</sup> subminează coeziunea internă și legitimitatea guvernelor pro-occidentale. Împreună, aceste mecanisme generează o formă de instabilitate controlată, în care regiunea este menținută deliberat într-o stare intermediară: insuficient de stabilă pentru a susține integrarea într-o comunitate de securitate și suficient de

constrânsă pentru a rămâne ancorată în sfera de influență a Moscovei.

Cazul Ucrainei ilustrează cel mai clar această logică a utilizării combinate a instrumentelor și a escaladării progresive. Războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei în 2022 marchează trecerea de la un model predominant hibrid de exercitare a puterii la utilizarea deschisă și pe scară largă a forței militare. Conflictele din Donbas au urmat modelul clasic al conflictelor înghețate, dependența energetică a fost utilizată ca instrument de presiune politică, iar campaniile de influență au alimentat diviziunile interne. În momentul în care aceste instrumente nu au reușit să oprească orientarea pro-occidentală a Ucrainei, Federația Rusă a recurs la intervenția militară directă. Anexarea Crimeei în 2014 și agresiunea militară pe scară largă din 2022 indică faptul că proiectul eurasiatic nu operează în limitele prestabilite ale instrumentelor utilizate, ci pe un continuum de escaladare. Dacă până în 2014 strategia rusă a privilegiat mecanismele indirecte de control, războiul din 2022 marchează trecerea la o fază în care utilizarea forței militare devine instrument central, nu complementar. În această logică, Ucraina nu reprezintă doar un caz particular, ci punctul critic în care proiectul eurasiatic se confruntă direct cu ordinea euroatlantică.

### **Conflictele înghețate**

Primul și cel mai puternic instrument al politicii externe ruse în Regi-

unea Extinsă a Mării Negre este cel al conflictelor înghețate. Transnistria în Republica Moldova, Abhazia și Oseția de Sud în Georgia, Nagorno-Karabakh între Armenia și Azerbaidjan (cu particularitățile sale distincte), și ulterior Donbasul în Ucraina nu reprezintă accidente istorice, ci expresii ale unui model deliberat și replicabil de control al vecinătății. Modelul urmează o logică consecventă: sprijinirea mișcărilor secesioniste în faza inițială, intervenția militară în favoarea entităților separatiste, asumarea rolului de mediator și garant al încetării focului și, în final, menținerea unei prezențe militare permanente în zona de conflict sub forma trupelor de menținere a păcii. Rezultatul este un conflict nesoluționat, în care tensiunea latentă persistă și poate fi reactivată oricând.

Funcția strategică a acestor conflicte este dublă. Pe de o parte, ele blochează integrarea euroatlantică a statelor afectate (NATO și Uniunea Europeană au evitat în mod consecvent integrarea statelor cu conflicte teritoriale nerezolvate), oferind astfel Federației Ruse un instrument de veto indirect. Pe de altă parte, conflictele oferă pretextul pentru menținerea unei prezențe militare ruse pe teritoriile statelor suverane din regiune creând o rețea de baze militare care acoperă întreaga regiune și permite proiectarea forței și către alte regiuni. Militarizarea Crimeei după anexarea ilegală din 2014 a adăugat acestei rețele o dimensiune calitativ nouă, oferind Federației Ruse controlul strategic asupra bazinului Mării Negre și capacitatea de proiecție mi-

litară spre Marea Mediterană, Balcani și gurile Dunării.

Din perspectiva Teoriei Complexului Regional de Securitate, conflictele înghețate funcționează ca mecanisme de penetrare și acoperire simultană: Rusia penetrează complexul regional prin alinieri de securitate cu entitățile secesioniste și tinde spre acoperirea sa prin suprimarea oricărei dinamici regionale autonome care ar putea conduce la o reorientare euroatlantică a statelor din regiune.

### **Politica energetică**

Al doilea instrument major îl reprezintă politica energetică, utilizată pentru crearea, menținerea și exploatarea dependențelor. În cazul Federației Ruse, energia a funcționat deopotrivă ca resursă economică și ca pârghie geopolitică. Statutul de mare producător și exportator de hidrocarburi, controlul infrastructurii moștenite din perioada sovietică și capacitatea de a negocia bilateral prețuri, livrări și rute au permis Moscovei să transforme interdependența energetică într-un mecanism de influență politică. Așa cum observă analistul Nicklas Norling, politica energetică rusă este determinată mai degrabă de interese politice decât de logica pieței, conductele având o semnificație strategică deoarece produc dependență și creează pârgחii politice<sup>13</sup>.

Crizele gazului din 2006 și 2009 ilustrează cel mai bine această logică. Cercetătorul Igor Torbakov identifică trei obiective urmărite de Kremlin prin sistarea livrărilor către Ucraina:

răsturnarea puterii pro-occidentale de la Kiev, obținerea controlului asupra infrastructurii de tranzit și convingerea statelor europene că Ucraina este un partener de tranzit nesigur<sup>14</sup>. Faptul că Federația Rusă a acceptat pierderi financiare estimate la două miliarde de dolari în criza din 2009 confirmă că miza era politică, nu comercială. Pentru Uniunea Europeană, aceste crize au marcat securizarea problemei energetice: dependența de gazul rusesc a început să fie percepută nu doar ca vulnerabilitate economică, ci ca amenințare la adresa securității europene.

Regiunea Extinsă a Mării Negre a devenit astfel un spațiu central al competiției energetice. Coridorul Sudic, prin TANAP și TAP, proiectele de interconectare precum BRUA sau gazoductul Iași-Ungheni au urmărit reducerea vulnerabilităților energetice ale statelor din regiune și conectarea lor directă la piața europeană. În sens invers, proiectele Nord Stream, South Stream și ulterior TurkStream au reflectat încercarea Federației Ruse de a conserva controlul asupra fluxurilor energetice și de a menține dependența europeană de gazul rusesc.

În paralel, evoluțiile conflictuale din regiune au evidențiat vulnerabilitatea infrastructurii energetice în zonele unde aceasta intersecta interese strategice majore. Anexarea Crimeei a avut, între altele, implicații semnificative asupra dimensiunii energetice a securității regionale, contribuind la consolidarea controlului Rusiei asupra resurselor offshore din

Marea Neagră și la limitarea opțiunilor Ucrainei de diversificare energetică.

Politica energetică rusă a funcționat astfel ca parte a strategiei mai largi de menținere a sferei de influență, completând conflictele înghețate și instrumentele informaționale. Efectul paradoxal al acestei politici a fost însă accelerarea eforturilor europene de reducere a dependenței de Rusia. Ceea ce Moscova folosisese timp de decenii ca instrument de control a devenit, în cele din urmă, unul dintre catalizatorii reconfigurării securității energetice europene.

### **Sharp power**

Al treilea instrument, mai puțin vizibil, dar nu mai puțin eficient, este ceea ce cercetătorii Christopher Walker și Jessica Ludwig au numit „sharp power”: capacitatea statelor autoritare de a penetra și perfora mediile politice și informaționale ale statelor vizate, nu pentru a câștiga simpatie, ci pentru a genera confuzie, animozitate și instabilitate. Spre deosebire de conceptul clasic de „soft power”<sup>15</sup>, care operează prin atracție și seducție, sharp power funcționează prin manipulare, dezinformare și subminarea coeziunii interne a societăților-țintă.

În Regiunea Extinsă a Mării Negre, acest instrument îmbracă forme variate. Finanțarea și susținerea grupurilor proxy pro-ruse, utilizarea Bisericii Ortodoxe Ruse ca vector de influență culturală și politică, promovarea elitelor locale favorabile Moscovei, campaniile de dezinformare

mare conduse prin canale media precum Russia Today și Sputnik, atacurile cibernetice și operațiunile de război hibrid au fost folosite și continuă să fie folosite sistematic pentru a destabiliza guvernele pro-occidentale, a alimenta diviziunile interne și a crea un climat favorabil orientărilor pro-ruse. Cazul Ucrainei înainte de anexarea Crimeei ilustrează cel mai bine această logică: „omuleții verzi” (trupe speciale rusești fără însemne) au acționat în coordonare cu grupurile pro-ruse locale pe fondul unei campanii informaționale intense, construind cadrul pentru preluarea rapidă a controlului asupra instituțiilor din Crimeea.

Analizând versiunea rusească a conceptului de soft power, cercetătoarea Vera Ageeva identifică o evoluție semnificativă a acesteia de la o primă etapă, în care Moscova urmărea să-și construiască o imagine atractivă ca putere economică modernă (apropiată de conceptul de soft power), la o a doua etapă de instituționalizare și control strict al instrumentelor de influență și, în final o a treia etapă, forma pură a sharp power, în care promovarea externă s-a transformat deschis în propagandă și război informațional<sup>16</sup>. Această evoluție reflectă tocmai radicalizarea progresivă a proiectului eurasiatic și abandonarea oricărei pretenții de compatibilitate cu normele și valorile occidentale.

### **Reconfigurarea complexului regional de securitate**

Teoria Complexului Regional de Securitate oferă cadrul analitic pentru a înțelege această dinamică. După încheierea Războiului Rece, Regiunea Extinsă a Mării Negre, cuprinzând state membre NATO precum România, Bulgaria și Turcia, state aspirante la integrarea euroatlantică precum Ucraina, Georgia și Republica Moldova, și state caucaziene precum Armenia și Azerbaidjan, s-a conturat treptat ca un complex de securitate în care percepțiile și preocupările de securitate ale statelor sunt atât de interconectate încât nu pot fi analizate independent. Ceea ce definește acest complex nu este cooperarea, ci tocmai lanțul de securizări înlanțuite care îl traversează: entitățile secesioniste securizează pericolul reprezentat de statele față de care s-au separat, statele independente securizează amenințarea Federației Ruse la adresa integrității lor teritoriale, iar Federația Rusă securizează extinderea NATO și a Uniunii Europene ca amenințare existențială la adresa sa. Această cascadă de securizări reciproce nu este spontană, ea este în mare măsură produsul deliberat al instrumentelor pe care Moscova le-a folosit sistematic pentru a menține regiunea în logica confruntării și a bloca evoluția ei spre o comunitate de securitate. Din perspectiva Teoriei Complexului Regional de Securitate, utilizarea combinată a acestor instrumente a condus la transformarea Regiunii Extinse a Mării Negre dintr-un spațiu cu potențial de cooperare într-un complex dominat de securizări reciproce, militarizare progresivă și alinieri de securitate.

Competiția dintre proiectul euro-atlantic și cel eurasiatic a împărțit statele regiunii în alinieri de securitate tot mai rigide, reducând spațiul pentru poziții intermediare și transformând opțiunile de politică externă în alegeri cu consecințe imediate asupra securității. Războiul din Ucraina din 2022 marchează însă o schimbare calitativă a acestei dinamici: logica instabilității controlate este înlocuită, cel puțin parțial, de o logică a confruntării deschise, în care Federația Rusă recurge la forța militară pentru a preveni pierderea controlului asupra spațiului considerat vital. Această evoluție confirmă caracterul profund revizionist al proiectului eurasiatic și evidențiază limitele strategiilor indirecte în fața unor procese de integrare ireversibile.

### **Impactul asupra arhitecturii de securitate europene: de la ezitare la reconfigurare**

Dinamicele analizate în secțiunile anterioare nu au rămas circumscrise spațiului post-sovietic. Ele au produs consecințe structurale asupra întregii arhitecturi de securitate europene, punând sub semnul întrebării premisele fundamentale ale ordinii construite după încheierea Războiului Rece și obligând actorii occidentali la o recalibrare profundă a strategiilor și instrumentelor lor.

Răspunsul Alianței Nord-Atlantice și al Uniunii Europene la escaladarea revizionismului rus a fost unul întârziat, ezitant și neunitar. Războiul ruso-georgian din 2008 a generat

îngrijorări, dar nu a produs o schimbare strategică fundamentală. Alianța a continuat să privilegieze dialogul cu Moscova, iar Uniunea Europeană a reluat rapid cooperarea economică și energetică. Anexarea ilegală a Crimeei în 2014 a determinat sancțiuni și o primă reconfigurare a posturii militare a NATO pe flancul estic, dar și acestea s-au dovedit insuficiente pentru a descuraja continuarea proiectului revizionist. La baza acestor ezitări se află, în parte, diferența de culturi politice pe care diplomația română a identificat-o cu luciditate: Occidentul a tratat dialogul și cooperarea ca instrumente universale de deescaladare, în timp ce Moscova le-a interpretat ca semne ale slăbiciunii, care trebuie exploatate. Politica indulgentă față de Federația Rusă nu a generat moderație, ci a încurajat escaladarea. Fiecare pas necontestat a deschis calea următorului, de la Georgia la Crimeea și de la Crimeea la agresiunea la scară largă din 2022.

Agresiunea militară nejustificată împotriva Ucrainei din februarie 2022 a reprezentat punctul de rupere care a forțat o reconfigurare rapidă și substanțială a arhitecturii de securitate europene. Coordonarea fără precedent între NATO și Uniunea Europeană, sancțiunile extinse și reducerea accelerată a dependenței energetice de Federația Rusă demonstrează capacitatea de adaptare a sistemului european. Evoluții considerate anterior improbabile, precum diversificarea energetică rapidă, creșterea bugetelor de apărare sau consolidarea prezenței militare pe flancul estic, au

fost realizate într-un interval de timp remarcabil, confirmând că voința politică poate accelera transformări structurale majore.

Dincolo de dimensiunea operațională a acestor răspunsuri, agresiunea rusă împotriva Ucrainei a produs și o clarificare ideologică profundă. Întoarcerea sferelor de influență în practica politicii internaționale nu mai poate fi tratată ca o anomalie sau ca o retorică geopolitică fără consecințe reale. Ea reprezintă o contestare explicită și asumată a principiilor fundamentale ale ordinii internaționale post-Război Rece: suveranitatea egală a statelor, integritatea teritorială, dreptul popoarelor de a-și alege liber alianțele și interdicția modificării frontierelor prin forță. Proiectul eurasiatic, în forma sa operaționalizată, nu propune o redistribuire a puterii în cadrul ordinii existente, ci înlocuirea acestei ordini cu una alternativă, organizată în jurul sferelor de influență ale marilor puteri și în care suveranitatea statelor mici este condiționată de apartenența la un centru de putere. Această viziune este incompatibilă nu doar cu valorile europene, ci și cu fundamentele dreptului internațional pe care s-a construit stabilitatea continentului după 1945.

Implicațiile acestei realități pentru Europa sunt profunde și de durată. În primul rând, ele impun recunoașterea faptului că securitatea europeană nu mai poate fi gândită în termenii cooperării și că descurajarea credibilă (militară, economică și informațională) este o condiție necesară, nu suficientă, a stabilității. În al doilea

rând, acestea evidențiază importanța strategică a spațiului post-sovietic și, în particular, a Regiunii Extinse a Mării Negre ca spațiu al competiției și chiar al confruntării între cele două proiecte incompatibile de ordine regională. Un spațiu în care alegerile de politică externă ale statelor mici au consecințe sistemice ce depășesc cu mult dimensiunea lor. În al treilea rând, pun în fața Europei o întrebare fundamentală despre natura proiectului său: dacă extinderea euroatlantică rămâne un instrument credibil de stabilizare a vecinătății sau dacă presiunea revizionistă rusă a reușit să transforme politica ușilor deschise într-o promisiune fără garanții reale pentru statele care aspiră la integrare.

Răspunsul la această întrebare va defini, în mare măsură, arhitectura de securitate europeană a deceniilor următoare. Ceea ce este deja cert este că întoarcerea sferelor de influență nu mai este o ipoteză analitică, ea este o realitate politică cu care Europa trebuie să învețe să coexiste și împotriva căreia trebuie să construiască mecanisme de rezistență durabile, ancorate nu doar în capacități militare, ci și în coeziunea valorică și în voința politică de a apăra principiile pe care s-a întemeiat ordinea postbelică.

## Concluzii

Analiza prezentată a urmărit să demonstreze că eurasianismul nu reprezintă o construcție filozofică marginală sau o retorică compensatorie pentru pierderea statutului de superputere, ci un proiect ideologic

coerent care a informat și structurat politica externă a Federației Ruse cu consecințe structurale și măsurabile asupra arhitecturii de securitate europene. Întoarcerea sferelor de influență în practica internațională contemporană nu este o anomalie sau o reacție improvizată la extinderea euroatlantică, ci expresia unei viziuni asumate și instituționalizate progresiv în documentele strategice oficiale ale Kremlinului, viziune ale cărei coordonate geografice sunt precise și ale cărei instrumente (conflicte înghețate, dependențe energetice, sharp power și, în ultimă instanță, forța militară directă) au fost aplicate sistematic în spațiul post-sovietic.

Combinarea Teoriei Complexului Regional de Securitate cu Teoria Concepțiilor Rolului Național s-a dovedit un cadru analitic productiv pentru înțelegerea acestei dinamici. Primul instrument teoretic a permis surprinderea modului în care securizările înlănțuite din Regiunea Extinsă a Mării Negre au transformat treptat acest spațiu dintr-unul cu potențial de cooperare într-un complex dominat de confruntare și alinieri de securitate. Al doilea a oferit explicația mecanismului intern (schimbarea profundă a concepției de rol național a Federației Ruse), de la partener în ordinea bazată pe cooperare post-Război Rece la contestatar al acesteia și lider al unui proiect alternativ de organizare a spațiului internațional. Împreună, cele două teorii permit o analiză care depășește atât determinismul structural al realismului, cât și perspectivele care reduc comporta-

mentul statului exclusiv la idei și identități, surprinzând interacțiunea dintre identitate, ideologie și dinamică sistemică.

Agresiunea militară la scară largă împotriva Ucrainei din 2022 a forțat o reconfigurare rapidă și substanțială a arhitecturii de securitate europene. Coordonarea NATO-UE, sancțiunile aplicate Federației Ruse, reducerea dependenței energetice și planul de reînarmare demonstrează că securitatea europeană are capacitate de reziliență, dar și că această capacitate se activează cu întârziere și doar sub presiunea unor crize majore. Lecția fundamentală a acestui episod este că descurajarea credibilă și coeziunea valorică sunt condiții necesare ale stabilității într-o lume în care logica sferelor de influență tinde să revină ca principiu organizator al relațiilor internaționale.

Cercetarea de față deschide mai multe direcții de continuare. În primul rând, transformarea complexului regional de securitate al Mării Negre după 2022 merită o analiză separată. Războiul a modificat fundamental distribuția puterii și alinierea de securitate din regiune, iar scenariile de evoluție sunt multiple și cu implicații profunde pentru securitatea europeană. În al doilea rând, modelul analitic propus (combinarea celor două teorii pentru a examina relația dintre reconfigurarea identitară a unui actor major și consecințele sale sistemice) poate fi aplicat și altor spații de contact dintre ordinea liberală și proiectele revizioniste, oferind un instrument util

pentru înțelegerea dinamicilor de securitate ale secolului XXI.

## Note

\* Acest articol face parte din cercetarea doctorală a autoarei, desfășurată în cadrul Scolii Doctorale a Facultății de Științe Politice a Universității din București.

<sup>1</sup> J. Kalevi Holsti, „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy”, *International Studies Quarterly*, Blackwell Publishing on behalf of The International Studies Association, Vol. 14, No. 3 (Sep. 1970).

<sup>2</sup> Walker Christopher, Ludwig Jessica, „The meaning of sharp power. How authoritarian states project influence”, *Foreign Affairs*, 16 XI 2017, [foreignaffairs.com/articles/china/2017-11-16/meaning-sharp-power](http://foreignaffairs.com/articles/china/2017-11-16/meaning-sharp-power), (accesat 7.07.2025).

<sup>3</sup> Buzan Barry, Weaver Ole, *Regions and Powers. The structure of International Security*, Cambridge University Press, New York: Cambridge, 2003.

<sup>4</sup> Aleksandr Dughin, *Destin eurasianist (Antologie)*, Editura Mica Valahie, București, 2017.

<sup>5</sup> J. Kalevi Holsti, *op.cit.*, p. 246

<sup>6</sup> Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy; 2007-02-10 01:38:24; Munich; <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/24034>, (accesat 3.07.2025).

<sup>7</sup> National Security Strategy of the Russian Federation to 2020 approved by Decree of the President of the Russian Federation, 12 May 2009 No. 537, <http://www.mepoforum.sk/wp-content/uploads/2015/08/NDS-RF-2009-en.pdf>, pp.4-9, (accesat în 29.10.

2025).

<sup>8</sup> Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation approved by President of Russian Federation V. Putin on 12 February 2013; [Concept\\_of\\_the\\_Foreign\\_Policy\\_of\\_the\\_Russian\\_Federation\\_2013.pdf](http://www.kremlin.ru/foreign-policy/concept-of-the-foreign-policy-of-the-russian-federation-2013), (accesat 10.01.2026).

<sup>9</sup> Armand Goșu, *Democrație à la russe: „upravleaemaia”, „suverennaia”, „vertikal’naia”. Ce este și cum funcționează regimul politic din Rusia* (partea I-a); publicat pe site-ul Contributors.ro în 26 septembrie 2018; <https://www.contributors.ro/democratie-a-la-russe-upravleaemaia-suverennaia-vertikalnaia-ce-este-cum-func-tioneaza-regimul-politic-din-rusia-par/>, (accesat 1.04.2026).

<sup>10</sup> Dmitry Medvedev, „Interview Given to Television Channels Channel One, Rossiya, NTV”, 31 August 2008, [Kremlin.ru, Transcripts · President · Events · President of Russia](http://www.kremlin.ru/transcripts/president-of-russia), (accesat 27.02.2026).

<sup>11</sup> Dan Dungaciu (ed), *The Geopolitical Black Sea Encyclopaedia*, Cambridge Scholars Publishing, 2020, p. 243, [https://books.google.ro/books?id=iJj4DwAAQBAJ&pg=PA243&lpg=PA243&dq=karaganov+doctrine&source=bl&ots=4RD9tyaCkF&sig=ACfU3U1JMULYiqDSeuHeAedoBgjPUiUG\\_Q&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwihsrSUu775AhWQhP0HHecGD0s4ChDoAXoECAIQAw#v=onepage&q=karaganov%20doctrine&f=false](https://books.google.ro/books?id=iJj4DwAAQBAJ&pg=PA243&lpg=PA243&dq=karaganov+doctrine&source=bl&ots=4RD9tyaCkF&sig=ACfU3U1JMULYiqDSeuHeAedoBgjPUiUG_Q&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwihsrSUu775AhWQhP0HHecGD0s4ChDoAXoECAIQAw#v=onepage&q=karaganov%20doctrine&f=false), (accesat 1.08.2025).

<sup>12</sup> Vera D. Ageeva, „The rise and fall of Russia’s soft power”, *Global Affairs*, No. 1, 2021 January/March, 15.03.2021, <https://eng.globalaffairs.ru/art->

icles/rise-fall-russias-soft-power/,  
(accesat 7. 07.2024).

- <sup>13</sup> Nicklas Norling, *Gazprom's Monopoly and Nabucco's Potentials: Strategic Decisions for Europe*. Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, Silk Road Paper, Noiembrie 2007, [https://isdpc.eu/content/uploads/publications/2007\\_norling\\_gazproms-monopoly-and-nabuccos-potentials.pdf](https://isdpc.eu/content/uploads/publications/2007_norling_gazproms-monopoly-and-nabuccos-potentials.pdf), (accesat în 5.08.2025).
- <sup>14</sup> Igor Torbakov, „The Russia-Ukraine Gas Crisis: The Big Picture”, *Eurasia Daily Monitor*, Volume: 6, January 19,

2009, <https://jamestown.org/program/commentary-the-russia-ukraine-gas-crisis-the-big-picture/>, (accesat 6.01.2026).

- <sup>15</sup> Joseph Nye, *Soft power: The means to success in world politics*, New York: Public Affairs, 2004, p.6.
- <sup>16</sup> Vera D. Ageeva, „The rise and fall of Russia's soft power”, *Russia in Global Affairs*, No 1, 2021 January/March, 15.03.2021, <https://eng.globalaffairs.ru/articles/rise-fall-russias-soft-power/>, (accesat 7.07.2024).

## Bibliografie

### Lucrări cu caracter general și special

- BUZAN, Barry, WEAVER, Ole, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, New York, 2003.
- DUNGACIU, Dan (ed.), *The Geopolitical Black Sea Encyclopaedia*, Cambridge Scholars Publishing, 2020.
- DUGHIN, Aleksandr, *Destin eurasianist (Antologie)*, Editura Mica Valahie, București, 2017.
- NORLING, Nicklas, *Gazprom's Monopoly and Nabucco's Potentials: Strategic Potentials for Europe*, Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, Silk Road Paper, noiembrie 2007.
- NYE, Joseph, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York, 2004.

### Articole și studii

- HOLSTI, Kalevi J., „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy”, *International Studies Quarterly*, Vol. 14, No. 3, septembrie 1970.
- WALKER, Christopher, LUDWIG, Jessica, „The Meaning of Sharp Power. How Authoritarian States Project Influence”, *Foreign Affairs*, 16 noiembrie 2017.

### Resurse online

- AGEEVA, Vera D., „The rise and fall of Russia's soft power”, *Russia in Global Affairs*, NO1 2021 January/March, <https://eng.globalaffairs.ru/articles/rise-fall-russias-soft-power/>
- Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*, aprobat de Președintele Federației Ruse V. Putin la 12 februarie 2013, [https://Concept\\_of\\_the\\_Foreign\\_Policy\\_of\\_the\\_Russian\\_Federation\\_2013.pdf](https://Concept_of_the_Foreign_Policy_of_the_Russian_Federation_2013.pdf).
- GOȘU, Armand, „Democrație à la russe: «upravleaemaia», «suverennaia», «vertikal'naia». Ce este și cum funcționează regimul politic din Rusia (partea I-a)”, *Contributors.ro*, 26 septembrie 2018, <https://www.contributors.ro/democra%C8%9Bie-a-la-russe-upravleaemaia-s-uverennaia-vertikalnaia-ce-este-%C8-%99i-cum-func%C8%9Bioneaza-regimul-politic-din-rusia-par/>
- MEDVEDEV, Dmitry, „Interview Given to Television Channels Channel One, Rossiya, NTV”, 31 August 2008, Kremlin.ru Transcripts · President · Events · President of Russia.
- National Security Strategy of the Russian Federation to 2020*, aprobată prin Decretul Președintelui Federației Ruse nr. 537 din 12 mai 2009, <http://www.mepoforum.sk/wp-content/uploads/2015/08/NDS-RF-2009-en.pdf>.
- PUTIN, Vladimir, „Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy”, 10 februarie 2007, <http://en.kremlin.ru/e-vents/president/transcripts/copy/24034>
- TORBAKOV, Igor, „The Russia-Ukraine Gas Crisis: The Big Picture”, *Eurasia Daily Monitor*, Volume 6, 19 ianuarie 2009, <https://jamestown.org/program/commentary-the-russia-ukraine-gas-crisis-the-big-picture/>
- WALKER, Christopher, LUDWIG, Jessica, „The Meaning of Sharp Power. How Authoritarian States Project Influence”, *Foreign Affairs*, 16 noiembrie 2017, <https://foreignaffairs.com/articles/china/2017-11-16/meaning-sharp-power>